

Germanistka Lenka Vaňková: Ženy mají neskutečný potenciál

genderaveda.cz, 20. 2. 2020

Více než dvacetileté působení na pozici vedoucí katedry germanistiky na Filozofické fakultě Ostravské univerzity, post předsedkyně Svazu germanistů České republiky či naprosto zásadní obohacení české historiolingvistiky o transkripci a jazykovou analýzu nesčetných německých středověkých a raně novověkých medicínských rukopisů. Jen krátký výčet úspěchů profesorky Lenky Vaňkové, která v rozhovoru pro NKC – gender a věda promluvila o vývoji svého oboru, proměně postavení vědkyň i o své zkušenosti se znevýhodněním žen ve vědě.

Když jsem mluvila s vaší kolegyní paní profesorkou Spáčilovou o její cestě k oboru, odpověděla, že byla ovlivněná tím, že Olomouc, kde působí, založili němečtí kolonisté. Byla vaše cesta ke germanistice a historiolingvistice podobná?

Byla trochu jiná. K historiolingvistice mě přivedl můj učitel, profesor Zdeněk Masařík, který se mě už jako studentku snažil získat pro zkoumání historických textů. Já jsem ale v té době o vědecké dráze neuvažovala. Po ukončení studia na brněnské filozofické fakultě jsem nastoupila na gymnázium v Orlové a působila tam dvanáct let. Vědecké činnosti jsem se začala věnovat teprve po založení katedry germanistiky na Ostravské univerzitě, a protože mi oblast historiolingvistiky vždy připadala zajímavá, pustila jsem se do zkoumání starých rukopisných textů.

Jakému tématu v oblasti historiolingvistiky se věnujete momentálně?

Již téměř dvacet let zkoumám hlavně staré lékařské texty. V současné době zpracovávám lékařské kompendium Žida ze Salmsu, což je rozsáhlé encyklopedické dílo, ve kterém jeho autor shrnul vědění z různých oblastí medicíny. Doufám, že můj výzkum rozšíří poznatky o tom, jak se konstituoval německý odborný jazyk a jak se vytvářela odborná terminologie a že zároveň poskytne materiál i pro kolegy z jiných oborů – třeba pro historiky nebo i lékaře.

Jak si vybíráte témata či prameny, kterým se budete věnovat?

Zaměřuji se zejména na německé rukopisy, které jsou uchovávány v našich archivech a knihovnách. Samozřejmě že mě lákají především texty, které jsou ojedinělé a ví se o nich, že ve své době byly velice významné a ovlivnily mnohá další díla. Najít a zpřístupnit tyto texty dnešním čtenářům je velká radost. Jedním z takových textů byl farmaceutický spis, který patřil v pozdním středověku a raném novověku k základním příručkám lékárníků v řadě evropských zemí. Původní latinský text byl v 15. století přeložen do němčiny. Do dnešních dnů se dochoval jediný exemplář překladu celého díla – a ten je uložen v knihovně na zámku v Kuníně.

Jaká je reakce lidí, když jim řeknete, že se věnujete zrovna německému jazyku a třeba medicínské historiolingvistice?

Myslím si, že si málokdo umí představit, čím se lingvistika jako taková zabývá. Je to asi i chyba nás lingvistek a lingvistů, protože zřejmě málo popularizujeme svůj obor. To je škoda, protože věřím, že pojednání o jazyce dokážou být stejně zajímavá jako třeba pořady o přírodě. Když třeba vyprávím svým známým o rukopisech, většinou jsou překvapeni, co všechno se ve starých textech skrývá.

Vaše nominace na Cenu Milady Paulové je potvrzením toho, že jste dnes přední tváří historiolingvistiky u nás. Domníváte se, že za vybudováním vaší pozice stály některé vlastnosti, bez kterých by ta cesta byla mnohem obtížnější?

Asi ano, protože člověk, který se zabývá historickými texty, musí mít především velkou výdrž. Připravit si rukopisný text tak, aby mohl být analyzován, vyžaduje velké množství času. Kromě toho je třeba ale i zaujetí a zvědavost. Je fakt, že když se ponořím do nějakého problému, přestávám sledovat čas, což je někdy nebezpečné. Zvláště v noci, když najednou zjistím, že jsou tři hodiny a že bych už měla dávno spát.

Jak vnímáte změny ve vašem oboru za dobu vašeho působení?

Určitě se změnil tím, jak se změnil současný život. Když jsem začínala, byla největší vymožeností na katedře jedna kopírka. Teď mají lingvistky a lingvisté k dispozici jazykové korpusy pro současné i historické texty, které umožňují analyzovat obrovské množství materiálů, což dříve nebylo možné. V podstatě ale pořád platí, že je třeba mít „Sitzfleisch“, tedy že je toho třeba hodně odsedět.

Když jsme u těch změn, domníváte se, že se od revoluce změnilo postavení žen ve vědě?

Pamatuji si, že když jsem po revoluci byla poprvé v zahraničí, a to na stáži na Institutu germanistiky curyšské univerzity, s velkou slávou tam tehdy jmenovali první ženu profesorkou. Já jsem to vnímala jako něco zvláštního, protože na českých univerzitách ženy profesorky už působily. Nebylo jich sice hodně, ale byly. Myslím si, že situace se v tomto směru změnila jak u nás, tak i v německy mluvících i jiných zemích, jelikož žen na vysokých akademických postech neustále přibývá.

A jaké je postavení vědkyň ve vašem oboru?

Myslím si, že v mém oboru je teď už celkem „přefeminizováno“. Ještě před takovými padesáti lety byla lingvistika doménou mužů, ale v současné době je profesorek lingvistek ve světě poměrně hodně. V tomto ohledu se poměry opravdu hodně změnily.

Tím, jak přibýlo ve vědě žen, ubylo genderových předsudků? Nebo jste se s nimi nikdy nesetkala?

Občas můj tatínek prohodil, že bych si místo svých odborných knih mohla přečíst nějakou kuchařku (smích). Na začátku své vysokoškolské kariéry jsem ale zažila situaci, kdy jsem se jako žena cítila diskriminována. Vědě jsem se totiž začala intenzivně věnovat v době, kdy mi už bylo hodně přes třicet. Při práci na dizertaci jsem stále silněji pociťovala, že mi v Ostravě chybí odborná literatura, a proto jsem si podala žádost o Humboldtovo stipendium. Žádost byla zamítnuta: ve zdůvodnění stálo, že jsem překročila věkovou hranici pro udělení stipendia. To se mě tehdy velice dotklo. Sedla jsem a napsala rozhněvaný dopis, že by věková hranice neměla být nastavena stejně pro ženy a muže, protože ženy, která se věnují výchově dětí, mohou – stejně jako já – zahájit svou vědeckou dráhu později. Obdržela jsem odpověď, že se komise bude mou připomínkou zabývat. Myslím, že u žen byl věkový limit později prodloužen.

Zmínila jste pozdější začátek vědecké kariéry kvůli mateřství. Jak složité bylo sladit rodinu a práci?

Jednoduché to nebylo, i když jsem měla podporu své rodiny, rodičů, kteří pomáhali s péčí o děti, i manžela, který dobrovolně převzal povinnosti v kuchyni. Často jsem měla pocit, že svým blízkým něco dlužím, zejména v období, kdy jsem psala své kvalifikační práce a věda mě úplně pohltila. Muži to mají přece jenom v profesním životě jednodušší. Pokud se věnují na sto padesát procent práci, nikdo to nebere tak, že to dělají na úkor rodiny. Já sama jsem si to často vyčítala, třeba když jsem byla v práci do pozdního večera, odjížděla jsem do zahraničí studovat nebo později i vyučovat, nebo když jsme s dětmi kvůli mé práci nemohli o víkendu na výlet.

Že obdobné zkušenosti mají i jiné ženy, které se věnují vědecké činnosti, jsem zjistila, když jsem v Karolinu přebírala profesorský dekret. Za nově jmenované profesory a profesorky měla tehdy projev bohemistka Jana Hoffmannová, která mimo jiné děkovala svým dětem a zmínila, jak nelibě nesly, když něco říkaly a viděly na ní, že to druhým uchem vypouští, protože právě přemýšlí o nějakém vědeckém problému. Já jsem se podívala do publika a viděla jsem, jak mé dvě dcery na sebe významně pohlédly a souhlasně přikývly. Ano, tak to vypadalo i u nás. Jinak to ale prostě nešlo.

A vidíte něco takového u svých doktorandek? Zlepšila se jejich situace oproti generaci vás a vašich kolegyně?

Mí starší kolegové, zvláště němečtí, byli zvyklí na to, že mají doma plný servis. I když jejich manželka třeba vystudovala vysokou školu, zůstávala doma, starala se o děti a rodinu a připravovala jim zázemí.

Myslím si, že mladá generace – u nás i v zahraničí – bere jako větší samozřejmost, že dochází k rozdělení úkolů v domácnosti. Podmínky pro ženy a vykonávání dvojí role ale ani v současnosti nejsou ideální. Na vysokých školách je řada mladých kolegyně, které programově hlásají, že nechtějí děti. Myslím si, že to je velká škoda, protože zrovna ženy, které jsou inteligentní a které mají co nabídnout, by děti měly mít a mateřství nevzdávat.

Co si myslíte o aktivitách, jako je cena Milady Paulové? Považujete pořád za nutné, aby se upozorňovalo na ženy ve vědě?

Cenu Milady Paulové považuji za věc velice užitečnou. Je důležité upozorňovat na to, kolik toho ženy ve vědě dokázaly přesto, že mají většinou přece jenom trošičku jiné podmínky pro práci. Společnost by se měla snažit umožnit ženám, aby se rozvíjely po všech stránkách, protože ženy mají neskutečný potenciál a je škoda ho nevyužít.

Zdroj: <https://genderaveda.cz/germanistka-lenka-vankova-zeny-maji-neskutecny-potencial/>